

Написане мишається

ГОЛОСИ З УКРАЇНСЬКОГО “ЗАОКЕАННЯ” ЛИСТИ ВАСИЛЯ БАРКИ ТА ЮРІЯ ЛУЦЬКОГО

Від публікатора. Вміщені тут листи писані в США та Канаді в другій половині 90-х років минулого століття (1995 – 2000), адресовано їх мені. Чому я пропоную їх читацькій увазі лише тепер, майже через чверть століття? Мене гальмувала (і досі бентежить) наявність у листах обох кореспондентів надміру похвальних слів на мою адресу. Тимчасом листи містять корисний і цікавий матеріал, який стосується біографії, творчої та наукової діяльності двох видатних діячів української культури, і це, зрештою, важливіше, ніж мої приватні мотивації. Тому я все-таки наважуюся оприлюднити ці листи, зробивши – у розумних межах – відповідні вилучення та наперед перепрошуючи, якщо не вийде зовсім позбутися цього некоректного – хоч особисто для мене, зізнаюся, втішного – елемента. У листах скорочено також деякі фрагменти локального, буденно-прагматичного плану. Зберігаються стиль і правопис авторів (часом, сказати би, не зовсім традиційні), виправлено очевидні технічні похибки. Публікацію супроводжую вибіркоким коментуванням як фактологічного, так і сутнісного характеру.

Юрій Барабаш

ВІД ВАСИЛЯ БАРКИ

I

Високоповажний п. Ю. Барабаш! – надзвичайно вдячний Вам за академічно-об’єктивну і від серця написану статтю в “Литературной газете”: про “Жовтого князя” <...>.

Мій син Юрій передавав Ваш запит про мою дисертацію². Одна копія зберігається в бібліотеці ім. Леніна в Москві; одна в Педагогічному інституті (Малая Пироговская, №1), і одна в архіві філол. факульт. в Санкт-Петербурзі (кол. Л-ді).

Був би вдячний Вам безмірно, якби змогли здобути відбиток для мене³.

Свій архів (шістнадцять картонових “боксів”) я передав до Академії наук: в Києві; додаю лист від голови урядової комісії О. Федорука, – тут адреса. Звідти люб’язно подадуть Вам потрібні довідки.

З ласки своєї, перекажіть Вп. В. Крикуненку⁴, що я дякую йому за старання з текстом від моєї ранньої збірки, і хоч там ритмізмен склався енергично, все ж світоглядова рефракція в сфері ліризму, не властива для нього, там надто насильна, тому за моє життя з обох збірок: “Шляхи” і “Цехи”, не слід нічого публікувати. Вибачте за обхідний і штучний спосіб вислову⁵.

Передаю через Вп. О. Редька, щиро прихильного для справ духовної культури, – мої нові публікації: два томи “Кавказу”, “Судний степ”, “Лірник”, “Спокутиник”, т. III “Океану”: це все для бібліотеки в “Славути”; новий роман “Душі едемітів”

(вже надруковано) і два томи есеїв (вже підготовано в друкарні") передам пізніше.
З пошаною і вдячністю,

Ваш Барка. 12.VI.95.

"Верховина", США⁶

Коментарі.

¹ Ідеться про мою статтю "Украинская ночь 33-го года: Василь Барка и его роман "Желтый князь" (Литературная газета. – 1992. – 8 апр.), яка була відгуком на публікацію першої частини роману "Жовтий князь" московським часописом "Дружба народів" (1991. – №11–12) у перекладі тодішнього його головного редактора О. Руденка-Десняка. Майже через двадцять років, коли, уже після смерті Барки, в Україні побачили світ перша й друга частини роману, я написав нову статтю – "Апокаліпсис Василя Барки" і, переклавши її на російську, запропонував часописові "Вопросы литературы". Статтю було відхилено редколегією з міркувань совецко-ідеологічного стибу, після чого я припинив співпрацю, до того багатолітню, із цим виданням.

² "Мій син Юрій" – Юрій Васильович Очерет (1933), доктор філологічних наук, медієвіст, автор праць з історії французької літератури, професор Адигейського державного університету (м. Майкоп).

³ До цього питання повернемося нижче.

⁴ "Вп. В. Крикуненко" – Віталій Крикуненко, український поет, перекладач, літературознавець.

⁵ На моє повідомлення стосовно цього прохання В. Барки В. Крикуненко відписав: "Здається, в "Дніпрі", де на початку 90-х друкувалися мої статті з циклу "Міст до Атлантиди" (йшлося там і про побутування української літератури на російських теренах), подав я в ті часи й кілька віршів молодого Василя Очерета. Не знаю, можливо, тим і викликана його листовна згадка про оті "старання". Дещо пізніше я розповів про свій контакт з Баркою, опублікував його листа в журналі "Слово і Час". Барка, дякуючи критикові за увагу ("старання") до своїх ранніх збірок "Шляхи" (1920) та "Цехи" (1932), водночас висловлюється про них в делікатній формі ("обхідний і штучний спосіб вислову"), проте категорично: "за моє життя з обох збірок <...> не слід нічого публікувати". Лексичні форми "ритмізомен" та "енергно", вжиті Баркою задля характеристики поетики цих збірок, вочевидь забарвлені самоіронією, та головне, що визначає самокритичну позицію поета, це притаманна його раннім збіркам "світоглядова рефракція", і то "надто насильна". В. Крикуненко в згаданому повище листі слушно "розшифровує" цю метафоричну формулу, говорячи про "виразний тодішній ідейний комунівський пафос" збірок "Шляхи" та "Цехи". Про те саме писав – ще за життя поета – Богдан Бойчук у статті "Рання поезія Василя Барки" (Світovid. – 1998 – №4).

⁶ "Верховина" – оздоровчий комплекс Українського братського союзу США (Глен Спей, штат Нью-Йорк). Там Барка прожив – у самотності, "білим монахом" – понад тридцять років, там він написав свої основні літературні твори, там відкрився як маляр, у пейзажах якого фахівці відзначають риси типологічної схожості з творами М. Чюрльоніса.

II

Високоповажний п. Юрію Барабаш! – найперше: про т. III "Океану"; справа з ним обприкрилася, бо на пошті машина, що сортує переслані книги, обшматувала "одежу" на "Океані", і довелося розслідувати його походження, в чому я мусів запропонувати довжелезну анкету з запитаними про прикметності.

Але вже – налагоджено. Ви незабаром одержите це видання¹.

Вашу книгу про Гоголя я сприймаю, як взірцеву докторську дисертацію² <...>.

Приклад: як начисто позбуватися ідеологічної тенденційності, що всилена за попередні десятиліття – всюди: від університетських видань до букварів; якийсь червоний лишай.

Щодо Гоголевих “Вибраних місць...” – це, мені здається: з найвизначніших шедеврів світової есеїстики, що осуджувано через окремі зачіпки: невдалі уступи. Але “серцевина” збірки з’являє чудо мислі від генія і чудо мовної стилістики; і мабуть, Белінський відчув, що поряд цього метеоритно-блискучого твору – його власні розбори в літературі, хоч надзвичайно талановиті, однак блідніють, і тому така непропорційна до окремих похиблень Гоголя, – розродилася напасть на нього.

Підходжу під дев’яностку і підсумовую свій досвід; найтрудніше було з великими поемами: “Свідок”³ – основний у моєму доробку; другі речі – “Кавказ” і “Судний степ”.

Тичина станув, як незрівняний ювелір, золотомайстер, драмантник, якому немає рівного в світовій ліриці.

Мій вибір інший: зодчество, храмовбудівництво і створення монументальних композицій, – їх бракувало в українській літературі, хоч спробу зроблено: “Поет” Осьмачки: чудовий твір, але, на жаль, будова його – ніби конгломератна, і зміст надто обвужений: це при могутності образотворення.

З високою пошаною до Вас і вдячністю за дорогоцінний подарунок.

В. Барка. 1. X. 96. <...>

Коментарі.

¹ На жаль, це видання з невідомих мені причин я так і не отримав.

² В. Барка має на увазі книжку – Барабаш Ю. Гоголь. Загадка “прощальної повісти”. (“Выбранные места из переписки с друзьями”. Опыт непредвзятого прочтения). – Москва: Художественная литература, 1993.

³ “Свідок для сонця шестикрилий” – чотиритомний роман у віршах, за означенням автора – “строфічний роман” (Мюнхен: Сучасність, 1981).

III

Високоповажний п. Юрію Барабаш!

Надсилаю довідку про мій основний твір – трилогію “Брама смиренних”, аби ствердити основний задум, що розкриваю в багатотемнику епопеї; ствердити для майбутніх видавців, які повинні друкувати її в цілості, під обов’язковою назвою, поданою тут; і для дослідників ствердити також: бо всім змістом своїм три поеми: “Свідок”, “Судний степ” і “Кавказ” становлять світоглядovu і стилістичну цілість, настільки тісно зближену, як і диференційовану у складі та розповідності <...>.

Трилогія “Брама смиренних” зложилася монументальною подвійністю – ніби на відтворення старосхідної традиції для таких вимірів: від Магабгарати до Шахнаме. Моє життя (14 років) на Кавказі, в атмосфері орієнтальних впливів, при деякому досвіді з перською мовою, а особливо захоплені студії поемних зразків Сходу позначилися силою – зразу після натхнення від “Божественної комедії”.

Частина трилогії друкувалася до того розрізнено, що трудно було настановити їм їхню спільну назву.

Але тепер, підходячи до дев’яностку років, хочу упорядити справу з трилогічністю, як належить <...>.

З перечиту Вашої книги про Гоголя я твердо впевнився: Вам і ключі дано як коментаторові трилогії! <...> Дві теки моїх есеїв (1700 сл.) безнадійно застряли у видавництві, як поряд з ними тритомний (однією книгою) “Океан”.

Ми розкидані по світу, але все ж у нас – одна Мати рідна! – Боже наш! Помилуй всіх!

З найбільшою пошаною і приязню –

Ваш В. Барка 24. I. 97.

Коментар.

¹ Цю думку Василь Костянтинович висловлює у своїх листах неодноразово. Мушу зізнатися, що я так і не наважився, не спромігся виконати його бажання – передовсім через обмеженість знайомства з його доробком у всій повноті, поготів з огляду на, сказати б, специфічні московські умови.

*

До наступного, 1998 року, коли сповниться моє дев'яностоліття, слід, зрештою, упорядкувати літературну спадщину для можливого в майбутньому видання повної збірки творів.

Зокрема – забезпечити нормальний книжковий вигляд мого головного твору – трилогії під назвою “Брама смиренних”.

Повинен з'явитися в цілому складі, як десяти томник (“Свідок” – чотири; “Судний степ”, включаючи ненадруковану “метафізичну частину” його – два; “Кавказ”, при звичайному обсязі на 450 або 500 сторінок, – чотири).

Щодо цілості трилогії, додаю довідку: про її задум і характеристику.

*

Провідний мотив для всіх:

роля іконного образу Христа

1. Конфлікт із-за найвірогіднішого іконного образу – в монастирі. Доля іконного образу, створеного іконописцем – двічі: до небесної візії і після неї.

2. Дожизна присяга перед іконою Христа в горах.

*

Дві перші частини трилогії зложені однаковою – “бітернарною” строфою, з безперервною в'яззю; для третьої строфіку цілком змінено: довільний вжиток різної станци¹.

*

“Робоча” попередня назва, “Органон надсвіття”, розкривала основу в змісті трилогії: як від вищих – духовних світів, що збудував своєю розпорядністю Дух Божий, – він впливає могутністю творчого сяйва святости на життя в земних оселях, наближаючи собі людські душі через Ісуса Христа.

Мрія про трилогію засвітилася давно: на початку 1930-х років, під впливом від Данте, коли почав вивчати, – для дисертації, – його тричасну божественну, навіки незрівняну поему.

На відміну від її строю, моя трилогія визначилася з вільнішою тематичною єдністю складників.

Але в Данте духовна “відстань” між “Пеклом” і “Раєм” – більша, ніж сюжетна різниця між “Свідком”, “Судним степом” і “Кавказом”: вони повним змістом тісно ставляться між собою, навіть із “перекриттями” мотивів.

Можу почути закид, що побудова моєї трилогії в поемній трічності, це – запозичення від Данте: подражаніє його тричасному творові, і я згоден: так, дійсно! – закид виправданий, хоч і після Данте створено чимало трилогій, як чудових прикладів.

Довгими роками в праці над поемою Данте аж до захисту дисертації, і потім: аж до закінчення трилогії, в моїй уяві тричасний твір італійця був структурним зразком, і я сприйняв його для трилогії “Брама смиренних”.

Але вона сама склалася зовсім відмінно: як цілковито незалежний твір, хоч формальні схожості подекуди визначилися, зокрема:

1. “Свідок” розкриває життєві круги: чи з муками, ніби адськими, чи подібно до “лімбу” в Данте, без них. Душа героя поеми починає хід по них – відреченням від віри в Христа, а під кінець мандрів повертається до неї і закінчує її смертною самопожертвою для ближньої душі.

2. “Судний степ” містить вищий ступінь в житті нового героя (і тут відмінність від Б. К.): крізь інферно війни – проповідь: навернення до віри багатьох ближніх, – порятунок їх душ для вічності, як і порятунок в земному огні.

3. “Кавказ”: тут вищий ступінь віри – в третього героя: священнича служба, в причащенні Божественних Дарів – багатьох ближніх: вже служба, як ангельська: в незримій сфері небесности.

Мотив чернечої посвяти: в обителі, – починає і закінчує трилогію “Брама смиренних”.

Частини її закінчуються послідовно: “Свідок”: 1977; “Судний степ”: 1984; “Кавказ”: 1990. Хоч праця відбувалася рівнобіжно. Значення назви: “Брама Смирених” висвітлюється від слів Христа – про Його Церкву: що “врата адові” не подолають її, себто сили сатанинські, котрі з них виходять, не зможуть перемогти Церкву, як духовну-земнонебесну, воюючу на землі і торжествуючу в горніх сферах.

Церква і єсть брама, що протистоїть “вратам адовим”, – і сили, приналежні до неї, переборовши в собі люциферичний гріх гордині і смирившись в Христі, стануть будівниками життя: з Ним, Хто повідомив, що Він “кроткий і смиренний серцем” (Маттей II:29).

Поема “Божественна комедія” Данте, це – коронна вершина всього християнського мистецтва і архитвір вселюдської поезії, неперевершений назавжди. Містить візії від посмертно-загробного світу, при зустрічах із душами покійників, із демонством та із ангелічними силами у сфері перебудування Пресвятої Тройці.

Від цього шедеву ліроепічної поезії відрізняється трилогія: “Брама смиренних” – змістово і формно, навіть до протилежності, бо становить собою дзеркально-реалістичну панораму двох імперій: царської і совітсько-вождівської, з одним винятком (метафізична частина “Судного степу”).

У чудесній епопеї Данте сам поет: головна дійова особа твору, мандрівник тойсвітності, – спостерігає душі мерців, що катуються в адщині, спокутуються в чистиллі, чи блаженствують у раю. На відміну від того, у трилогії “Брама смиренних” особистості справ[ов]уються серед обставин щоденної земної дійсності, схожої на стани в трьох кантиках “Божественної комедії”, навіть маючи Царство Боже внутрі себе, а якщо герой “Судного степу” в одному епізоді поставляється в горній світ, то якраз він витерплює спокутні болісті, без права споглядати муки інших переставленників.

Душі замогильників у “Божественній комедії” з’являються і діють тільки у коротких сценках, ніби в новелетках, на декілька терцин, – супроти того, у трилогії “Брама смиренних”, у кожній частині, окремі весь час, від початку до кінця, визначаються постійно ті самі дійові особи (разом чотири тисячі вісімсот сторінок: десять томів, вісім по п’ятсот, два по чотириста).

Поему італійця названо: “неісповідима містична пісня, що в ній дістали мову десять німих віків”, і в ній, як відзначив сам автор, “брали участь і небо і земля”.

При зустрічі з душею поета-римлянина, Вергілія, автор “Божественної комедії” звертається з висловом: “провідний мені поет”, – і це я можу повторити, покликаючися до душі самого Данте, як мого провідника щодо мети, ідеалів і естетики християнської поезії, однак при додержанні повної незалежності і своєрідності моєї трилогії: в цілому змісті і в строфічній формі.

У найтяжчі часи “Божественна комедія” живила моє серце: ніби відсвітом діамантно-віршового дзеркала від Євангельських істин: в їх кодексі, з поетичних візій.

ПОТРІЙНИЙ ЕПІГРАФ ДО “БРАМИ СМИРЕННИХ”.

“Увійходьте тісною брамою... тому що – тісна брама і вузька путь, котрі ведуть у життя, і небагато хто знаходять їх”.

(Маттей VII: 13-14)

“Подвижничайте: увійти через тісну браму, бо повідаю вам, численні пошукують – увійти, і не спроможуться”

(Лука XIII:24)

“Я єсть двері, хто увійде Мною, той спасеться”.

(Йоан X:9)

Список творів Василя Барки:

Поезія (вірші і малі поеми)

“Лірник”, 675 стор. друге видання, Київ, 1992

“Океан”, т. 1, 348 с.

“Океан”, т. 2, 284 с. (т. 1 та т. 2 в одній книзі, Канада, 1979)

“Океан”, т. 3, 322 с., Київ, 1992

“Царство”, машинопис 800 ст. + 350 с. рукопис.

ПОЕМА “Брама смиренних”; трилогія

Частина I (Нью-Йорк, 1981):

“Свідок”, т. 1., 500 с.

“Свідок”, т. 2., 500 с.

“Свідок”, т. 3., 500 с.

“Свідок”, т. 4., 500 с.

Частина II (Київ, 1992):

“Судний степ”, 78 с.

Частина III (Київ, 1993):

“Кавказ”, т 1., 103 с.

“Кавказ”, т 2., 789 с.

Проза, романи

“Жовтий князь”, третє видання, 285 с., Київ, 1991

“Спокутник і ключі землі”, 427 с., Київ, 1992

“Душі едемітів”, т. 1., Київ, 1994. “Душі едемітів”, т 2., машинопис 800 ст.

П’єса “Господар міста”, 90 с., Нью-Йорк, 1980.

Есеї (Нью-Йорк)

“Хліборобський Орфей”, 100 с.; 1961

“Правда Кобзаря”, 200 с., 1961

“Земля садівничих”, 190 с., 1977

“Вершник неба”, 114 с., 1972

Загальна назва всіх, – і багатьох нових: “Земля садівничих”.

Переклади

“Король Лір” В. Шекспіра, 138 с., Мюнхен, 1969

“Апокаліпсис”, 26 с., Рим

Фрагменти з поеми Данте, 30 с., Мюнхен, 1978 <...>.

Коментар.

¹ З усього судячи, Барка має на увазі “станси” – віршовану жанрову форму.

IV

Дорогий п. Юрію! – Ваш лист дуже радісний мені.

Сталося, як у народному вислові: “Побило мене в пил три неділі”, – це три клінічні процедури: починаючи з того, що звать “інфаркт міокарда” (цілу годину продовжувалося: то зупинка серця і застрик, то знов зупинка – і електричний шок), і таки медициники врятували; остання: розріз на грудях і вправлення в середину серця кругових електромагнітних дротів; а над ним пульсовим генератором.

Декілька місяців пролежав колодою от * – причина перерви в моєму листуванні.

<...> Вчуся знову ходити – у дворі, а в кімнаті пробую докінчити другі томи двох романів.

З найбільшою пошаною і дружністю,

Ваш В. Барка

2. IV. 98.

V

Високоповажний п. Ю. Я. Барабаш! Відписую на Ваш лист, – ніби “из дальних странствий возвратясь”, – від природно-океанічної “лічебниці”, і хоч то тільки на відстані 6¹/₂ годин автобусом, але для мене вимучлива (на хворі ноги) подорож видавалася, як продовжена на другий континент <...>.

Щодо моєї дисертації: там доправлено “громовідвідну” деталь, була доконечно необхідна.

Примірник дисертації заставався ще в шухляді мого письмового стола, а вже загальнофакультативний партсекретар зведмедився на мене <нерозб> тоном: “Ваша дисертація ідеологічески невыдержана! Перемените тему! Вы на ней сломаете голову”.

Міняти дантеївську тему було вже пізно; та я і вперся на ній.

Все ж треба було чимсь “прикрити” працю від біди, що її наші бабусі-гадалки означили терміном “удар з казьонного дому”, – і я на початку вставив сталінську цитату¹.

А виявилося: текст пройшов благополучно без потреби в тому пристрої! – був зайвий.

Успіх забезпечився від нового, на той період! – вирішення теми: це ствердилось під час захисту.

Після нього О. К. Дживилегов ходив на пошту – передати для радіо в Римі телеграму про нову концепцію для “Дантознавства”: в радянській науці, але тієї телеграми на пошті не прийняли.

Тепер моє вирішення вже постаріло, як і я сам.

Додам: навіть і тоді в Москві була “м’якша” ідеологічна “атмосфера”, ніж на провінції, – без вкрай дражливої придирчивості.

Думаю, найбільше вплинули слова О. К. Дживилегова, чий авторитет у цій ділянці був “непререкаемый”: він сказав (і це відзначено в повній стенограмі), що написання такої дисертації, – це “науковий подвиг”.

Примірник її, можливо, зберігся в бібліотеці Петербурзького університету, – я знав, що туди послано.

При коридорній зустрічі з партсекретарем я легким жестом показав на свою голову: мовляв, глядіть, не зламана! – він спохмурнів на виду і мовчки пройшов мимо.

Ще раз: найсердечніша подяка Вам: за статтю в Л. Г. <...>.

Моя дев’яностка років доворушється близько за плечима і обтяжує: більше ніж наполовину втратив слух, і слабне зір (після повної сліпоти один час, а після хірургії з лазерною технікою в американській клініці, – відновлений не цілком: повно темних плям і рис, ніби архіпелаг на географічній карті).

Пухнуть ноги. Трохи “підремонтнувався” за минулі тижні.

Заокеанський, від всієї душі, привіт для Вп. В. Крикуненка і всіх дорогих земляків, на півночі сущих.

З найбільшою пошаною –

Ваш В. Барка.

14. VIII. 98.

Коментар.

¹ “Сталінська цитата” – це і є те, що Барка повище називає “громовідвідною” деталлю” для своєї дисертації.

VI

Дорогий Юрію Барабаш! – Ваш чудесний есей відзначив якнайкраще річницю в моїй найглибшій старості, і я вдячний Вам незмірно¹.

Деякі зауваги критиків, наведені в тексті, спонукали мене скласти коротку замітку – суто довідкову.

Додам: у моїй поезії зустрічаються – ніби цілковиті алогічності; але такими видаються при незвичці читачів: відрізнути від загальноприйнятого.

На мій погляд, усі явища мають метафізичну “підкладку”: з незримої сфери визначальних життєвих могутностей, і тоді події відбуваються і логічністю, відмінною від нашої, і я звик дочувати: на душевний “слух”, на здогад, на знахід, – до того образу життя, який має подвійну логіку, і від другої надходять раптово навії, що спричиняють відступи від нашої логічної змислюваності. Тут – появлення феномену, званого в поезії ім’ям: “випадок”. Тим більше, що втручається також особлива “логіка” самих почуттів – і вона впливає значущо на поетичну мову; вона в цілості пройнята т. м. “симфонічністю” емоції.

Отже: явищна повномірність стається вже в стилі, як нормальна, входячи в суперечку з силлогізмом звичайного говорення.

Навчить мене: яким способом можна зробити ксеро-копію з моєї дисертації про Данте! – я покрию кошт, якщо це спотребується¹.

Декілька місяців зостаюся в кімнаті, без виходу до сонця, але це змусило прискорити працю над другим і третім томами роману “Душі едемітів”.

Видати неможливо, бо ціни в друкарнях астрономічні <...>.

Дуже порадив на Ваш есей: через нього проклався для інших дослідників напрямок до ґрунтовного пояснення і доглибного – того, що склалося у моїй творчості: в другій половині її, – для першої послужать есеї Ю. Шереха (проф. Ю. Шевельова), якому я неоплатний боржник <...>.

Бажаю на кожний день милостей Божих.

З великою пошану і вдячністю,

Ваш В. Барка 11. IX. 98 <...>.

Коментар.

¹ Барка, імовірно, має на увазі мою статтю “Трикірій Василя Барки” (Сучасність, 1998, ч. 7/8).

VII

Дорогий п. Юрію! – за всі сорок вісім років мого побуту за океаном найбільший і найкращий подарунок на Різдво, це – пакет від Вас, і в ньому копія моєї дисертації про стиль Божественної комедії! Безмірна вдячність Вам! Я віддячуся декотрими книжками¹.

У дисертації треба поробити небагато змін.

Просьба до Вас: замовити в бібліотеці копію 5 (п’ятої) сторінки, бо її немає.

Четверта сторінка кінчається повною фразою. Але після того – пропуск!

П’ята сторінка випала. Бракує!

Наступна, шоста, починається з середини речення...була скрита от

Також потрібен чіткий відбиток сторінкових низів, де – “сноски”, вказівки на цитовані джерела, – тут розпливчасті <...>.

–

Ваш есей “Трикірій”, – належить до першорядних, найкращих, поряд статей Ю. Шереха, оглядів мого стилю, і ще раз надзвичайно(а) вдячність за нього.

Про “Океан” писали: Л. Плющ, проф. Б. Рубчак, Стась Лучків, Б. Бойчук, О. Сенік (Запорізький) – дисертація в Амер. Університеті², і ще декілька авторів.

В. Чумаченко занотував понад тисячу назв до “баркіани” публікацій, в різних країнах.

Пришлю декілька книг, що будуть Вам цікаві.

З великою пошану і вдячністю,

Ваш В. Барка 14. XII. 98.

Коментарі.

¹ 1998 р. мені пощастило знайти в бібліотеці Московського педагогічного інституту примірник кандидатської дисертації В. К. Очерета (В. Барки) “Божественная комедия” Данте. (Политическая теория, гуманизм, черты стиля). Москва, 1940”. Копію дисертації я надіслав Василеві Костянтинівичу.

² Олекса Сенік (псевд. Запорізький, 1909 – 1949) – український драматург, поет. На еміграції в США, навчаючись у Сіракузькому університеті, написав дипломну роботу “Поетична творчість Василя Барки”.

VIII

Дорогий приятелю Ю. Барабаш! – Не можу висловити повнотою моєї вдячності Вам за поміч, що забезпечила підготовку до друку: здавалося, втраченої для мене назавжди, а на щастя, з Вашою участю, віднайдені дисертації, і тому надіюся виразити почуття, надсилаючи книги, що будуть для Вас цікаві <...>.

Додаю щойно надруковану художню біографію М. Вірного¹. Довгі роки він був керівником українського відділу “Голосу Америки”.

Одержав пропущені сторінки з дисертації. При цитатах з “класиків марксизму”, – а в них таки багато резонних тверджень: супроти тотально-помилкової доктринальності, – при цитатах із “ортодоксальністю”, аналіз стилю Б. к. [Божественної комедії. – Ю. Б.] всією вагою переведено від основ матеріалістичної концепції на підвалини протилежні(;) в сфері світогляду ідеологічного: на загальнолюдських психологічно-духовних правдах.

Послав просьбу до Прологу: про книгу “Світи Шевченка”, – як тільки одержу, відразу вишлю Вам.

Ще раз: велике спасибі за допомогу.

Ваш – В. Барка 20. I. 99.

Коментар.

¹ М. Вірний – Микола Французенко (1923 – 2007), знаний в українському емігрантському середовищі радіожурналіст, редактор, письменник. Автор книжки “Портрет поета (Про Василя Барку)” (Рівне: Діва, 1998).

ВІД ЮРІЯ ЛУЦЬКОГО

I

5 Kendal Ave.
Toronto M5R 1L5
(416) 924-7985
22 серпня 1996 рік

Вельмишановний Юрію Яковичу!

Пробачте, що звертається до Вас незнайома Вам людина, та ще й з проханням. Я прочитає з великим зацікавленням Вашу “Почву и судьбу” і також інші статті про Гоголя. Я сам тепер починаю писати коротку біографію Миколи Васильовича (не більше як на 150 стор.). Хочу представити його американському читачеві таким, як вони його майже не знають. Не беруся “українізувати” Гоголя (він все-таки був малоросом), але хочу глянути на його життєпис в пост-колоніальному аспекті. Чи знайду видавництво на таку книжку – не знаю. Все-таки попробую.

Як може знаєте, в 1971 р. я опублікував книжку “Між Гоголем та Шевченком” яка в 1997 р. має вийти в укр. перекладі на Україні. Та це ще непевно, бо там на нікого неможна покластися. Ця стара книжка Вам нічого нового не скаже. Вона писана для американських студентів і вже трохи перестаріла. Я не знаю, чи Ви читаєте по-англійськи. У мене є ще два примірники і я міг би післати Вам один з України і навіть з Москви. Між іншим, чи було якесь пізніше видання книжки Ігоря Золотусского (як те, що Ви згадуєте)? Я знайшов атаку на неї в есе Мовчана¹.

Надсилаю Вам зміст хрестоматії, над якою я з моїм колегою Ліндгаймом працювали 6 років і яка вже в друку. Там знайдете перший англійський переклад листів Гоголя до Максимовича, про які тут майже ніхто не знає. І там ще є інші матеріали, які Вас можуть зацікавити. Хрестоматія має з'явитися в листопаді ц. р.

Не знаю, чи Вам відома книжка Шапіро (подаю назву внизу), в якій він досить добре розписався про гоголівське Бароко? Цей розділ у Вашій книжці мені сподобався, але його тільки трохи використаю, бо пробую не торкати творів Гоголя (про них хай пише Грабович).

Ще раз прошу вибачення за інтрузію. Але ми, “гоголівці”, повинні себе знати. Пам'ятайте, що мене тепер цікавить його біографія.

Зичу Вам здоров'я і дальшої творчої наснаги.

Щирі вітання
Юрій Луцький

G. Shapiro. *Nikolai Gogol and the Baroque Cultural Heritage*, Univ. Park, Penn. State Univ. Press, 1993.

Коментар.

¹ Імовірно, мається на увазі полеміка П. Мовчана з І. Золотуським – див.: Мовчан П. Хвала канону: поетические пристрастия. – Москва: Советский писатель. 1990. – С. 154.

II

5 Kendal Ave.
Toronto M5R 1L5
(416) 924-7985
29 вересня 1996 рік

Вельмишановний Пане Колего!

Щиро дякую за книжки і листа. Стаття про Шевченка та Гоголя – дуже цікава. Моя біографія Нікоши йде поволі вперед.

Посилаю Вам деякі з моїх дуже нечисленних українських видань.

Якщо знайдете якісь цікаві речі про “українство” Гоголя – буду Вам вдячний за пересилку <...>.

Щирі вітання.
ЮЛ

III

4 листопада 1996

Вельмишановний Юрію Яковичу!

Признаюся, що мені краще подобається ця форма звернення, хоч може вона й російська. Тому, прошу, не поважайте мене професором. Дуже вдячний за лист і надіслані статті і брошури. Вони мені стали в пригоді. Будьмо далі в контакті.

Не знаю чи можу тим похвалитися (воно завжди небезпечно), але я закінчив коротку студію про Миколу Васильовича. Тентативно її наголовок – *The Anguish of Nikola Hoho!*. Перше слово перекладають як – мука, біль, або страждання. Всі вони неадекватні¹. Але це справді були страждання для мене. Ну, все закінчено і я навіть тепер думаю, що це буде моя остання англійська книжка (я ж їх багато наплотив). Буду писати мемуари по-укр. Книжка має видавця і може з'явиться при кінці 1997 р. Вона коротка, але досить ґрунтовно опрацьована (понад 260 приміток) і має 18 ілюстрацій (на старість я дуже їх люблю). Вас часто згадую – ви один із героїв нового укр. сприймання Гоголя.

В Києві з'явилася моя книжечка цитат з укр. письменства (1,000). Це такий собі довідник, якого у вас не було, бо цитували Горького і Леніна, і деколи Шевченка. Якщо буду пізніше мати ще пару примірників, то Вам вишлю. Так собі – для забави (на старість я не так уже поважно дивлюся на науку). Пересилаю Вам ксерокс

першої частини “Щоденника” А. Любченка². Це не для ніякої публікації, а просто Вам. Може колись настане час для повної публікації – але не тепер. У ньому дуже багато анти-семітизму і т. д., але це прецікавий документ доби. Про неї треба все знати.

*Пробачте, що розбалакався. Щирий привіт,
Юрій Остапович Луцький*

Коментарі.

¹ Книжка “The Anguish of Mykola Hohol, a.k.a. Nikolai Gogol by George Luckyi. – Canadian Scholars’ Press Inc, Toronto, Ontario, 1998” вийшла в перекладі Тетяни Михед під назвою “Страдництво Миколи Гоголя, знаного також як Ніколай Гоґоль” (Гоголезнавчі студії. Вип 11. – Київ, Знання України, 2002).

² Це перша в листах Луцького до мене згадка про “Щоденник” А. Любченка. У листі від 22 листопада того ж року я відписав Юрію Остаповичу: “Як документ людський, історичний та історико-літературний “Щоденник” має велику вагу і цінність. І ще як документ психологічний – маю на увазі, зокрема, той мотив гіркого розчарування, втрати ілюзій, який з’являється наприкінці першої частини і, очевидно, має посилитися у подальших записах. Подібне знаходимо у спогадах У. Самчука про подорож на піднімецьку Україну і спробу співпраці з окупаційною владою. Не був би здивований, якби щось таке знайшлося б і в Є. Маланюка, на жаль, нічого не знаю про його листування. Це, як на мене, велика і трагічна тема – тема українських ілюзій...” (Цит за: Лучук О. Постать Юрія Луцького крізь призму його епістолярію. – <http://litmisto.org.ua/?p=19057>).

³ Протягом подальших років, аж до самої своєї смерті у 2001 р., Луцький працював над підготовкою Любченкового “Щоденника” до видання – його словами, “для можливої публікації на Вкраїні”; це стало одним із провідних мотивів нашого листування.

IV

*5 Kendal Ave.
Toronto M5R 1L5
(416) 924-7985*

Дорогий Юрію Яковичу!

Дякую за листа. Справді добра ідея – пишуть щось про втрачені ілюзії. Закінчивши книжку про Гоголя (вона десь з’явиться в осені 97) я хочу переключитися на писання українською мовою. Та все-таки, якби з’явилося щось нового і цікавого про Миколу Васильовича то, будь ласка, повідомте мене. Читаю Вашу полеміку з Звинятківським у ЛУ і признаюся не зовсім все второпав. В моїй книжці я згадую про його висновки і то в менш негативному тоні, як я Вас зрозумів (а може я зле зрозумів?)¹. Боюся, що в розгарі нової культурної боротьби з Росією, можуть зробити з Гоголя українського націоналіста².

Не знаю, чи посилав Вам віршик Бродського³. Як Ви думаєте – чи з ним погодилася б російська інтелектуальна еліта? Шкода, бо нам колись треба буде почати діалог з росіянами. Але чи готові вони на це?

На такій досить сумній нотці я кінчу листа і бажаю Вам всього добра з Новим Роком. Дай Боже витримати!

*Щири вітання,
ЮЛ*

Коментарі.

¹ Ідеться про мою полеміку з В. Звиняцьковським із приводу тлумачення ним у книжці “Николай Гоголь. Тайны национальной души” висловлених у листі до О. Смирнової відомих міркувань Гоголя про його “дві душі”. Не пригадую, що саме я відписав тоді Луцькому у відповідь на його заввагу (копії моїх листів у мене не збереглися, а оригінали знаходяться в архіві Торонтського університету), але

в кожному разі в наступному своєму листі (від 19. 03. 1997) він вибачається за те, що “не второпав” суті моєї полеміки з В. Звиняцьковським: “Ви знаєте, що я живу дуже далеко від України і хоч болію нею, та не зовсім все розумію, що там діється”. Щоправда, в українському виданні вже згаданої останньої праці Луцького “Страдництво Миколи Гоголя, знаного також як Ніколай Гоґоль” (Київ: Знання України, 2002. Серія “Гоголезнавчі студії”. Вип. 11) усе-таки залишилося визнання, що “остаточна інтерпретація творчості Гоголя” Звиняцьковським “у дечому збігається” з його, Луцького, думками. Тут ми не порозумілися.

² Побоювання Луцького – дарма що моя полеміка зі В.Звиняцьковським не давала, як на мене, для неї прямих підстав – були цілком слушні, я й сам у своїх гоголезнавчих студіях не раз висловлювався на цю тему.

³ “Віршик Бродського” – це прочитаний Йосифом Бродським на початку 1990-х у різних аудиторіях США, зокрема в єврейському центрі міста Пало-Алто (Каліфорнія), неофіційній столиці Кремнієвої долини, скандальний українофобський вірш “На незалежність України” – чудернацька суміш російсько-імперських амбіцій з фантомними містечковими болями. На запитання Луцького – чи погоджується з Бродським російська інтелектуальна еліта? – була, на жаль, тоді, у 1990-х, і поготів є зараз, у кримсько-донбаському контексті, радше ствердна, ніж негативна, відповідь, звісно, за окремими винятками, які, утім, із правила були “убезпечені” різного роду застереженнями. Згадка про “віршик Бродського” дала Луцькому привід заторкнути тему “діалогу з росіянами”, що дістала розвиток у нашому подальшому листуванні.

V

19 березня 1997

Дорогий Юрію Яковичу!

Ваш дуже сумний лист засмутив також мене. Пробачте, якщо я спричинився до того пишучи Вам, що я не второпав Вас. Прошу вибачення – але Ви знаєте, що я живу дуже далеко від України і хоч болію нею, та не зовсім все розумію, що там діється. Тому нюанси Вашої полеміки для мене несхопимі. Однак мушу Вам щиро сказати, що Ви зробили великий вклад Вашою книжкою про Гоголя. Я відзначив це у мене і цитував Вас не раз і не два. Зокрема Ви відкрили барокове коріння Гоголя і воно мені найбільш тепер промовляє (в моїй книжці однак наголос є на біографії, не на творах).

Також може на Вас вплинув зле Бродський. Надсилаю Вам Торбакова¹. Це до певної міри вказує на антитезу, бо вона мусить прийти в Росії (єже по нашій смерті). Я не русофіл, але і не русофоб і вважаю, що винуватити Росію за все наше нещастя не можна (бо ми самі також собі винні). Також вважаю, що Гоголь стане частиною імперської культури (помимо своїх укр. коренів) і що тільки так він міг стати великим (і світовим) письменником. З трагедії двоєдушя зродилося велике мистецтво, бо так часто буває². Якщо знаєте Торбакова, то передайте йому мої вітання. Не всі тут в діаспорі ненавидять клятих кацапів. І ненависть не допоможе нам, треба бути терпеливим і толерантним. Цього я мабуть навчився в Англії, яка зрештою так само довго не привикала до втрати імперії (а Англія це не Росія, і позбулася своєї імперії сама). В Росії процес саморозуміння буде куди довший, але і вони будуть змушені історією жити в новому світі і визнати нас як окрему націю³.

Тому не падайте надто на духу і пишть поволі про наші ілюзії (Ви про це згадували). Ілюзіями жили також харків'яни 20 років, але проте це їх зблизило з Європою (яка в певній мірі жила тоді ілюзіями комунізму і комунізм був не тим, чим став за Сталіна). Тепер будуть нові ілюзії – не комуністичні і може некапіталістичні, але ті, що побуджують до творчості.

Надсилаю Вам деякі мої дрібні україномовні праці (може деякі я вже Вам вислав) <...> Пів-до-сьомої – на дворі світає! Таки помімо всього, я вірю в світанки!

*Щиро Ваш
ЮЛ*

Коментарі.

¹ Ігор Торбаков – російський історик, автор наукових досліджень і публіцистичних виступів критичного по відношенню до путінської політики спрямування. У різні часи співробітник наукових закладів США, Німеччини, Туреччини, Швеції.

² Теза Луцького щодо “двоєдушся” Гоголя як “частини імперської культури” вочевидь корелює – дарма що без прямих посилань на попередника – з гоголівським типом “загубленої української людини” М. Шлемкевича, із суттєвою акцентуацією “малоросійської” складової, характерної для умов “підросійської” частини України. Щодо питання про зв'язок “двоєдушся” з художньою творчістю, то тут з Луцьким важко погодитися. Так, “випадок Гоголя” є одним із прикладів того, що таке “двоєдушся” не обов'язково перекреслює талант митця, не губить його фатальним чином. Проте немає жодних підстав уважати цей чинник позитивним творчим стимулом, як це робить Луцький, на чію думку “*тільки так* він [Гоголь] міг стати великим (і світовим) письменником” [письмівка моя. – Ю. Б.]. Усе-таки точніше буде сказати не “так часто буває”, а радше “і так буває”.

³ Міркування Луцького про Росію полишають двоїсте, суперечливе враження. Він, ясна річ, не міг не здавати собі справу щодо складності “діалогу з росіянами” через застарілу російську ментальну імперську амбітність, показове від цим оглядом його запитання-застереження “Але чи готові вони на це?”. Водночас ці міркування вочевидь позначені печаткою безпідставної прекраснодушності. Вихований на європейських демократичних засадах Луцький всотав як сильні, так і слабкі їх ознаки. Його заперечення ненависті, “русобобства”, заклики до “терпеливості й толерантності”, слухні й шляхетні самі по собі, з огляду на конкретні історичні умови й політичні ситуації оберталися на ілюзії псевдоліберального – із притаманним багатолітньому емігрантові космополітичним забарвленням – штибу, на які незрідка хворіла й хворіє європейська свідомість. Окрім того, давався взнаки також моральний спротив проявам “інтегрального” націоналізму, неприйняття позиції тих земляків у діаспорі, які бездумно й без розбору “ненавидять клятих кацапів”.

VI

28 квітня 1997

Дорогий Юрію Яковичу!

Ваш лист в радував і зворушив мене. Відповідаю відразу. Добре, що ми – два екзили (Ви в непривітній Москві, а я в привітливому Торонті) так однаково відчуємо нашу стару батьківщину. Вона переживе обох нас і буде такою новою країною, про яку так багато з нас мріяло. Не буду тут розписуватися – а то ще можна прослезитися. А це такому космополітові як я не випадає¹.

З Ваших листів бачу, що Ви людина релігійна (я теж). Але ні Ви, мабуть, ні я не сприймаємо релігійності Сверстюка². Немає ради – нові шляхи широкі. Та він остане моїм другом.

Не надсилаю Вам нічого <...> крім двох колонок, які з'явилися в газеті ДЕНЬ. Між іншим, тут був Марчук (ця людина має бібліотеку із 16,000 томами, грає на фортеп'яні і говорить добре по-англійськи)³. Взагалі є цікаві у нас люди – аби тільки вони мали трохи більше влади.

Хай москалі говорять собі що хочуть – нам не варто слухати (пригадуєте, що писав Шевченко в передмові до нездійсненого КОБЗАРЯ?). Я їм все-таки вислав (до ВОПРОСІВ ЛІТЕРАТУРИ) нового Чижевського! Щоб бачили, що ми не спимо. Не падайте на дусі і час від часу відгадуйтеся – ГЕЙ ХТО В ЛІСІ – ОЗОВИСЯ!

*Щиро Ваш
ЮЛ.*

Чекатиму на Вашого “Г. і Ш.”!

Коментарі.

¹ Самохарактеристика, що корелює з приміткою “3” до попереднього листа. У споминах Луцького знаходимо й таке визнання: “Недобре жити у двох світах.

А треба. У іммігрантів мого типу національна ідентичність відходить на дальший план. Я думаю двома мовами і почуваюся <...> космополітом. Але навіть на старості моє українське коріння вперто пам'ятає про землю, власне про молодість на землі, що колись була рідною” (На сторожі. Друга частина споминів Юрія Луцького. – Київ: Критика, 2000. – С. 86–87). О. Забужко означає феномен Луцького оксиморonom “український космополіт”, останній вона розглядає як синонім поняття “людина культури”.

² Див.: *Луцький Ю.* Листування з Євгеном Сверстюком. – Балтимор; Торонто: Українське незалежне видавництво “Смолоскип” ім. В. Симоненка, 1992. – 89 с.

³ Євген Марчук – прем'єр-міністр України в 1995 – 1996 рр.

VII

10 серпня 1997

Дорогий Юрію Яковичу!

Спасибі за листа і книжку, до якої я поволі добираюся. Подобається мені Ваш “здоровий глузд”, якого тепер так мало. Натомість милою несподіванкою була для мене також Ваша стаття в СУЧАСНОСТІ¹. Нарешті хтось взявся за дуже цікаву тему, в той час коли в діаспорі твердили деякі писаки, що Маланюк любив Гумільова тому, що останнього розстріляли большевики. Також дуже добре читається Ваша відважна примітка ч.10². Там мабуть вперше сказано багато прихованої тепер правди про наше минуле, від якого навіть Юрій Володимирович не є вільний³. За це Вам честь і слава!

Тут була страшна спека і я сидів в охолодженій бібліотеці. Мій англомовний Гоголь піде на днях до друку і у вересні маю читати коректу. Книжка повинна вийти десь перед Різдом і я пішлю Вам копію, хоч Ви не читаете по-англійськи. Український переклад мого “Між Гоголем та Шевченком” ніби має з'явитися ще цього місяця, але в це важко повірити. Не знаю, як переслати Вам примірник, бо мені пришлють тільки пару. Може напишу Корогодському вислати Вам з Києва?

Як і мабуть у Вас, тут тепер “огірковий сезон” – тому нема ніяких ні добрих, ні злих новин. Мої колонки даліше з'являться в ДНІ, по трагічній смерті редактора сторінки культури – Віталія Коцюка (все-таки добре, що це не було якесь політичне вбивство, а просто бандитизм⁴). Так – багато в світі здичавіння і як писав Тичина – “людське серце до краю обідніло”. Та все-таки події на Україні впливають на мене добре – бо й там діється багато доброго і цікавого.

Щирі вітання!

ЮЛ

Коментарі.

¹ Ідеться про мою статтю “Під знаком “кривавого лихоліття”. Євген Маланюк і Николай Гумільов: схоже у несхожому” (Сучасність. – 1997. – Ч. 5).

² “Відважна примітка ч. 10” – це 10-та примітка до згаданої щойно моєї статті. Вона містила доволі розлогі, як на “жанр” примітки, міркування на дражливу, значною мірою табуовану – у різних умовах і з різними, і то контрверсійними, мотиваціями – тему трагічних ілюзій та фатальних помилок деяких українських письменників у ставленні до Німеччини 1930-х років, також самого початку німецько-совєцької війни, до виникнення національного Опору, створення УПА (див.: *Барабаш Ю.* Не відверну лица. Штрихи до літературної автобіографії. – Київ: Темпора, 2013. – С. 727–728).

³ “Юрій Володимирович” – Юрій Шевельов. Імовірно, Луцький має на увазі факт співпраці Шевельова в 1941 – 1943 рр. з підкупаційною харківською газетою “Нова Україна”, що було приводом для звинувачень ученого в колабораціонізмі й зруйнування – уже за часів незалежності – у Харкові пам'ятної дошки. Тимчасом слід мати на увазі два важливі моменти: раз – що етнічний німець Ю. Шевельов не оприявнив себе під час окупації як “фольксдойче”, дарма що це давало тоді певні матеріальні пільги, і друге, що, хоча спрямованість його публікацій у “Новій Україні” позначена, за його власним виразом, “відрадянщинням”, вони торкалися

виключно національно-культурницької та літературно-історичної проблематики (див.: *Шевельов Ю.* Дорогою відрадянщення. Публіцистичні та наукові тексти 1941 – 1943 рр. [харківський період]. – Харків, Харківське історико-філологічне товариство, 2014. – 190 с.

⁴ Віталія Коцюка, редактора відділу культури газети “День”, що його він, Коцюк, сам називав “українським ґетто” в російськомовному оточенні, було пограбовано й убито в передмісті Києва в ніч з 23 на 24 червня 1997 р. Причини вбивства досі не з’ясовані, але версія політичного вбивства не виключена.

VIII

7 червня 1997

Дорогий Юрію Яковичу!

Врадував мене Ваш лист – бачу, що Ніжин на Вас добре вплинув¹. Я вислав їм відразу англomовну книжку про Гоголя і Шевченка. Вона має за три місяці з’явитися в укр. перекладі (надсилаю оголошення) <...>.

Вітаю Вас щиро
ЮЛ

Коментар.

¹ Влітку 1997 р. я побував у Ніжині, на гоголівській конференції, де вперше виголосив основні тези своєї майбутньої монографії “Коли забуду тебе, Єрусалиме...” Гоголь і Шевченко: порівняльно-типологічні студії”.

IX

19 грудня 1997

Св. Миколая

Дорогий Юрію Яковичу!

Дві години після того, як я Вам вислав мого ГОГОЛЯ – Гоголя, одержав Вашого листа і книжечку про Гоголя з Москви. Щиро дякую. Я довго не писав, бо у нас був двотижневий страйк листоношів. На Ваш передостанній, такий сумний лист – скажу лише одно – на москалів уваги не звертайте! У певній мірі – вони мають більшу проблему від нас – як жити без ІМПЕРІЇ. Ми, зате, мусимо поволі покинути під’яремну ментальність. Не бійтеся – іде до кращого, бо повороту взад немає!

З довідки, яку я вложив до Гоголя, Ви мабуть догадались, що я переписую повний щоденник Аркадія Любченка (я вже на с. 420, а всіх є 629). Отже, в лютому закінчу. Роблю це для можливої публікації на Україні.

Але мушу Вам сказати про велику радість для мене – зовсім легально, але так само неймовірно щасливо і оригінал щоденника і майже ВЕСЬ АРХІВ Любченка опинилися в моїх руках. Архів я віддав до Архіву Університету в Торонто, з тим, що його може пізніше перевезуть до Києва. А щоденник переписую стахановськими темпами. Його конче треба опублікувати – але коли – хай рішають у Києві (це, що Ви читали, це тільки дуже мала частина, по-партацьки видана). Отже, маю цікаву роботу.

Буду Вам дуже вдячний, якщо через Ваших знайомих в Харкові Ви дізнаєтесь адресу сина Любченка, Всеволода (Лесика), який там напевно живе (Шевельов говорив з ним в харківському готелі). Я йому переслав би фотокопію щоденника і деякі оригінали його зошитів і листів до батька. Це дуже важно і напевно зворушливо. Я вже писав до друзів в Харкові, але без результату.

Моя книжка “Між Гоголем та Шевченком” – ОСЬ-ОСЬ має вийти (так уже тягнеться три роки, але тепер вона в останній стадії). Я сказав Корогодському вислати Вам примірник, але не знаю чи він буде пам’ятати. Буду поки що кінчати. Зичу Вам доброго здоров’я!

Щиро Ваш ЮЛ

X

1 лютого 1998

Дорогий Юрію Яковичу!

Відповідаю одразу на ваш лист. Щиро дякую за адресу, але я її дістав з Харкова тиждень перед тим. Того ж дня мав півгодинну розмову з Лесиком. Оба ми були дуже зворушені. Я йому вже післав його речі з архіву (листи, зошити, фото) і також повний текст Щоденника.

Я дозволив собі без Вашої формальної згоди переслати зіракс Вашого листа до мене Романові Корогодському. Він тепер займається публікацією Щоденника і йому буде цікаво прочитати що Ви написали. Пробачте! Очевидно, що справа з публікацією затягнеться на кілька років (майже неможливо, щоби щось з'явилося, крім уривків в "Сучасності" в 1999 – сторіччя народження Любченка). Побачимо. Син сказав, що в 1945 – 85 роках він був змушений відректися батька, але тепер він дуже хоче його вшанувати.

Дякую за тепле слово про мого Гоголя. Якби були у мене фонди, то книжка була б двічі об'ємом. Тут її напевно зігнорують (старе русофільство в американців), але в Україні вона може декому подобатись. Чи читали Ви нову книжку Оксани Забужко про "Шевченків міф України"? Дуже добра! Це баба з пекла!

Спішуся на пошту – тому буду кінчати. Чекаю на Вашу книжку. Моя про Гоголя та Шевченка має ОСЬ-ОСЬ вийти в Києві.

Бажаю Вам, і Вашим всіх гараздів і доброго здоров'я.

P.S. Може в березні зможу Вам вислати морем повний Щоденник.

XI

11 червня 1998

Дорогий Юрію Яковичу!

Щиро дякую за лист і за Ваше дуже цікаве інтерв'ю в Л.У. Я стараюся не працювати, а слухати музики і читати. Не знаю, чи я Вам вже писав, що вдалося мені знайти видавця на ЩОДЕННИК Аркадія Любченка¹. П. Маріян Коць, американець, що має своє видавництво у Львові і Харкові, погодився видати повний текст, без ніяких купюр. Книжка буде десь на початку 99 р. Тому що всі українці злякались писати передмову, прийдеться, здається, написати мені пару слів. Все-таки я щасливий, що книжка вийде і Ви обов'язково дістанете примірник.

Чи Ви одержали мою книжку "Між Гоголем і Шевченком"? Я просив людей в Києві Вам вислати, але не знаю, чи вони це виконали. Книжка вже трохи застаріла – адже вона писалась тридцять років тому. На жаль, не маю зайвого примірника "Вертепу" Любченка, щоб Вам його вислати. Він цікавий письменник, хоч опублікував мало. Тепер до Торонта має приїхати молода людина з Києво-Могилянської Академії, щоб зі мною трохи упорядкувати архів ВАПЛІТЕ. Так, що буду мати приємну роботу.

Не попадайте в депресію щодо українців в Москві. Україна виживе і за 20 років буде європейською державою. На жаль, вже "по наших кістках"...

Щирі вітання.
Ваш ЮЛ

Коментар.

¹ Див.: Любченко А. Щоденник (20. 03. 1899 – 25. 02. 1945) / Упор. Ю. Луцький. – Львів; Нью-Йорк. Видавництво М. П. Коць, 1999. – 383 с.

XII

6 грудня 1998

Дорогий Юрію Яковичу!

У Вас строга зима, а у нас дуже лагідна погода – продовжується золота осінь. У вас криза і корупція, а у нас спокій і все добре. Виходило б, що я мав би бути в доброму настрою. Та де – [на] мене напала хандра, маленька депресія і не можу з неї вилабудатися. Це тому, що не маю роботи, а лінухувати мені дуже важко.

Щоправда, маю мале заняття з молодого студенткою з Києво-Могилянської Академії, яку я спровадив тут, щоби впорядкувала архів Любченка. Але це її робота, не моя. І так я плентаюсь з дня на день в дуже поганому настрою. Читаю і слухаю музику – от і все.

Надсилаю Вам ЕКЗОД Плюща, який тепер живе під Парижем¹. Це дуже цікава людина. Другої книжки у мене немає. ЕКЗОД можете не повертати.

З України доходять добрі і недобрі вісті. Там, мабуть, легше жити, як в Москві. Політика перестала мене цікавити і її дуже важко здалека зрозуміти. А культура все-таки розвивається. Я став дописувати до КРИТИКИ – не знаю, чи вона доходить до Вас. Люди з України мене не забувають. Минулого місяця були у мене (окремо) – Сверстюк, Андрухович, Соломія Павличко і Оксана Забужко. Всі вони мають надії на краще. Микола Рябчук виїжджає на стажування до Вашингтону. Одно погано – що Сорос припиняє свою допомогу Україні (при найменше зменшує її). От такі у мене новості. Зичу Вам доброго здоров'я і з наближаючимися святами всього найкращого.

Щиро Ваш
ЮЛ

Коментар.

¹ Плющ Л. Екзод Тараса Шевченка. Навколо “Москалевої криниці”. – Едмонтон: Канадський інститут українських студій, 1986. – 331 с.

XIII

12 червня 1999

Дорогий Юрію Яковичу!

На жаль, ми не зустрілися в Києві, бо я дальше хворію. Вітаю Вас з нагородою. Це мабуть був таки напів-Гоголівський вечір¹? Не знаю, чи Ви придбали собі Щоденник Любченка. Якщо ні, я міг би надіслати Вам один примірник. Кажуть мені, що книжка розходиться. Я вклав в неї багато роботи.

Пишу коротко, але сердечно вітаю Вас і бажаю Вам і Вашим всього найкращого.

Щиро Ваш
ЮЛ

Коментар.

¹ Нам обом – “гоголівцям”, за виразом Юрія Остаповича, – було присуджено премії Фондації Омеляна та Тетяни Антоновичів за 1998 р., і я сподівався, що ми зустрінемося на врученні премії в Києві влітку 1999 р. На превеликий мій жаль, Ю. О. не зміг приїхати через кепський стан здоров'я, за його дорученням прийняв премію й зачитав текст промови Роман Корогодський.

XIV

15 вересня 1999

Дорогий Юрію Яковичу!

Ваш лист сильно зворушив мене. Відразу прийшла думка така – Чи не погодилися б Ви написати щиро й одверту рецензію на ЩОДЕННИК для КРИТИКИ? Вона мусіла б мати принайменше 1200 слів. Прошу не згадувати редакції, що я Вас старався намовити, але справді думаю, що Ви могли б це найкраще зробити¹. Внизу подано адреси редакції КРИТИКИ і Миколи Рябчука, її відповідального редактора. Між іншим, книжка не дуже продається, але ходить по руках (так як колись самвидав) і має великий успіх. Є резонанс і контрверсія – а це добре.

Знову пишу коротко – бо стан здоров'я трохи кращий, але не задовільний. Не маю рака жолудка, ні простати, але маю велике і майже стале паморочення голови. За два тижні йду до невролога. Та не піддаюся, хоч ходити важко. Не падаю на духу і листування з Україною і Вами мене підтримує <...>.

Як Вам може відомо, моя книжечка про Гоголя – Гоголя вийде мабуть в укр. перекладі в Ніжині. В Україні вона мала добрий відгомін, тут – поки що ніщо.
Редакція КРИТИКИ, 252001 Київ – 1, а/с 255
Микола Рябчук, 252001 Київ, Заньковецької 5-2, кв. 20.

Щиро Ваш
ЮЛ

Коментар.

¹ Про “Щоденник” Любченка я таки написав, і то не рецензію на 1200 слів, а розлогу статтю під назвою “Фрагмент світової історії у форматі особистої долі”, і не до “Критики”, а для “Сучасності” (2002, Ч. 3). На жаль, Юрій Остапович уже не зміг її прочитати, він помер за кілька місяців перед тим.

XV

12 березня 2000

Дорогий Юріє Яковичу!

Щире спасибі за лист, який мене зворушив. Перше про себе – Запаморочення триває і гіршає. Встаю о п'ятій рано (Куліш писав – Удосвіта встав я – темно ще на дворі...). Тоді десь до восьмої маю ще силу й натхнення. Пишу, читаю і відповідаю на листи. Але опісля – спад і вже по проході з палицею о восьмій, я томлюсь і маю сильний біль очей. Стає легше, коли лежу горілиць і слухаю музику. І так до вечора, а вранці нове пробудження. Великий вплив на мій стан мала смерть Соломії, яку я добре знав (вона була в нас дома). Тому я задумав проект Фонду С. П. на який зібрав понад 200 адрес і тепер розіслано листи. Не знаю, який буде відгомін. Це мені забрало багато часу й енергії.

Ваші статті читаю і взагалі мене Гоголь дальше мучить. Не знаю, чи доходить до Вас КРИТИКА. В березневому номері є стаття Ільницького (з Канади) про Гоголя в пост-колоніальній критиці¹. Як не маєте, я Вам можу вислати зіракс. Ваш лист доволі песимістичний. Оптимістом важко бути, але думаю, що в Україні іде до кращого. Комуністи в дефензиві, а інтелектуали й молоді науковці в наступі. Очевидно, що ще довго треба буде чекати на зміни, але повороту до минулого немає. На мою думку, Росія у важчому положенні, бо не може забути імперії. З Путіна хочуть зробити Петра 1-го, але вже й американці його розкусили (залучую статтю з НЙТаймз). Пожив'єм – увідім!

На цьому кінчаю. Дякую за Ваші слова і Вашу щирю приязнь. Часто про Вас думаю і згадую Ваші листи, які будуть зберігатися в архіві. Колись хтось їх прочитає і нас згадає². Бажаю всього добра.

Щиро Ваш
ЮЛ

Коментарі.

¹ Олег Ільницький – професор Альбертського університету (Едмонтон, Канада).

² Наче спеціально на закінчення цієї публікації написані слова, кращих не зможу підібрати.

Підготовка тексту і коментарі Юрія Барабаша

Отримано 18 вересня 2019 р.

м. Москва